

Гнецько З.І.

аспірантка,
Львівська національна академія мистецтв

ІНТЕГРАЦІЯ ПРИРОДИ ТА ДИЗАЙНУ В ДИТЯЧИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Анотація. Розглядаються особливості взаємозв'язку природи та дизайну в дитячих дошкільних закладах. Розкривається вплив екологічного фактора на естетичні та функціональні якості об'єктів. Аналізується використання еко-підходів в передовому сучасному досвіді зарубіжних країн.

Ключові слова: дитячі дошкільні заклади, еко-дизайн, природа, взаємозв'язок.

Аннотация. Гнецько З.И. Интеграция природы и дизайна в детских дошкольных учреждениях. Рассматриваются особенности взаимосвязи природы и дизайна в детских дошкольных учреждениях. Раскрывается влияние экологического фактора на эстетические и функциональные качества объектов. Анализируется использование эко-подходов в передовом современном опыте зарубежных стран.

Ключевые слова: детские дошкольные учреждения, эко-дизайн, природа, взаимосвязь.

Annotation. Hnetsko Z. Integration of nature and design in the preschool establishments. Discussed the features of the interrelation of nature and design in the pre-school establishments. Uncovered the impact of environmental factors on the aesthetic and functional qualities of objects. Analyzed the using of integrative approaches in leading modern experience of foreign countries.

Keywords: pre-school establishments, eco-design, nature, integration.

Постановка проблеми. Необхідність вивчення особливостей інтеграційних процесів в природному та предметному середовищах зумовлена конкретними змінами в сучасному суспільстві: загостренням конфліктів у відносинах між людиною і довкіллям, переходом до постіндустріальної стадії розвитку суспільства, глобалізацією процесів розвитку науково-технічного прогресу. Поряд із позитивними наслідками та перевагами цивілізаційних впливів виникають також негативні, зокрема пов'язані з проблемою екологічності. Актуальним стає поняття збереження навколишнього середовища та комплексний підхід до вирішення організації інтер'єрів дитячих дошкільних закладів, який передбачає врахування фактора живої природи. Сучасний еко-дизайн орієнтований на екологічні цінності і несе морально-етичну відповідальність перед суспільством [2]. Тому у світлі екологічних проблем зростає значимість науково-теоретичної бази, здатної спрямувати проектно-виробничі сили в русло екологічного проектування дошкільних установ та ефективного всебічного розвитку дітей.

Природне середовище було, є і буде незмінним партнером людини в повсякденному житті. Природа, її краса і велич залишаються головним скарбом людства, якому непідвладні ні час, ні стиль епох. Свідоме і дбайливе ставлення кожної людини до природи можливе тільки при наявності екологічної культури, широких екологічних знань, які повинні закладатись з дитинства та формувати відповідальність за майбутнє навколишнього середовища.

В останні роки докорінно змінилося розуміння людством екологічних проблем і аспектів довкілля. Науковці підкреслюють, що усі види антропогенної діяльності у довкіллі потрібно екологізувати [9]. Під екологізацією розуміють поширення екологічних принципів на усі сфери життєдіяльності людського суспільства, зокрема в проектуванні дошкільних установ. Людство мусить переглянути свої життєві позиції, знову відчутти себе частиною природи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сфера еко-дизайну дитячих дошкільних закладів (ДДЗ) в Україні має величезний творчий потенціал, який, на жаль, через відсутність системного викладу та наукового тлумачення принципів еко-дизайну та методів їх впровадження в процес проектування, залишається нереалізованим. Незважаючи на низку окремих публікацій у спеціалізованих виданнях, у цілому цей процес дотепер не був об'єктом окремого самостійного теоретичного дослідження. Таким чином, в сучасній ситуації, аналіз взаємозв'язку природи та дизайну, на базі комплексного дослідження особливостей формування екологічних ДДЗ у зарубіжних країнах, є однією з актуальних проблем теорії дизайну.

Серед вітчизняних дослідників дану проблему висвітлювали: О.А. Орлова, С.В. Вергунов, А.М. Алексеєнко, В.Д. Северин, М.Д. Пригодін, В. Д. Северин, О.І. Лазарєв, О.В. Донченко, Р.П. Тимошук, Е. Кулишова. Серед зарубіжних: Л. Салівен, Р. Арнхейм, В. Папанек, Ф. Райт, Л. Міс ван де Рое, Г. Шарун, А. Аалто, М. Ботта, Я. МакХард, О. В. Уваров,

Надійшла до редакції 19.12.2012

Ж. Наяр, С. Карроквіно, Ю. Котнік, А. Міранда, Т. Смісс, Т. Хепнер. У своїх дослідженнях автори звертають увагу на особливості взаємозв'язку еко-дизайну, психо-дизайну і сучасних технологій – в сьогоденні і в майбутньому людини [2]. Дослідники розглядають актуальні проблеми екологічного напрямку у сучасному філософському дискурсі, з'ясовують історичні передумови його виникнення [4]. Акценти в міркуваннях теоретиків ставляться на важливість формування екологічного світогляду у дітей дошкільного віку засобами природи. Окремі автори звертають увагу на те, що предметне середовище дитячих установ є ключовим чинником у формуванні особистості дитини. Інтерес дослідників викликають питання поєднання екології, естетики та функціональності в архітектурі та інтер'єрах дошкільних закладів. Науковці відзначають, що сучасний еко-дизайн з традиційного проектування інтер'єрів виріс у комплексну, складну, багатогранну інтегральну науку-лідера [1]. Зважаючи на вищезазначені аспекти, дана проблема набуває важливого філософсько-культурного характеру.

Більшість науково-дослідних праць, проведених в Україні за останні роки в області дизайну та архітектури ДДЗ, присвячені вирішенню окремих питань проектування і будівництва, виробленню окремих рекомендацій щодо розв'язання екологічних, дизайнерських та інженерно-технічних питань. Назріла необхідність у системному підході до вирішення цих задач, розгляду їх у взаємозв'язку.

Мета роботи: виявити, вивчити та проаналізувати особливості взаємозв'язку природи та еко-дизайну в інтер'єрах дитячих дошкільних закладів.

Виклад основного матеріалу. Сфера екологічного проектування в інтер'єрах дошкільних установ розглядається в єдності художньо-естетичних, методологічних і технологічних проблем. Комплексний аналіз взаємозв'язку природи та дизайну передбачає інтеграцію та нові контакти традиційно пов'язаних між собою наук: мистецтвознавства, історії і теорії дизайну, архітектури, основ екології, психо-дизайну, соціології, інноваційних технологій та технічної естетики.

Сплеск інтересу до органічної архітектури та еко-дизайну на початку ХХІ століття пов'язаний зі становленням естетики, яка визнає значущість прямих зовнішніх аналогій архітектурних і предметних форм з елементами органічної природи. Цьому передували надмірні урбанізаційні процеси та різке збільшення чисельності населення на планеті, що призвели до порушення системи координат «людина-природа-суспільство». Дані обставини обумовили формування відповідних підходів до створення нової структури дизайну, зверненої до первинних потреб людини, органічного способу життя. У такому випадку на передній план виходять цінності суспільства і його розуміння ролі людини у світі; завдання гармонізації відносин людини з навколишнім середовищем як його невід'ємної частини, піднесення духовних, творчих, інтелектуальних цінностей у протиставленні матеріальним [5].

Еко-дизайн – це принципово новий підхід в проектуванні, в основі якого лежить взаємодія трьох основних чинників: *людина, функція, оточення*. Дане твердження можна заперечити, доводячи, що ці чинники лежать в основі будь-якого проектування, проте спадок конструктивізму та функціоналізму (де є функція, але немає такої важливої складової, як оточення; будівлі штучно інкрустовані в середовище) стверджують протилежне. В еко-дизайні є можливість спостерігати, як тісно пов'язані дані чинники, нерідко будівля та інтер'єр немов продовжують рельєф та форми природи (рис. 1,2).

Сьогодні важливо усвідомлювати нерозривний зв'язок природи і дизайну, що носить взаємний характер [4]. Доречно згадати слова А.І.Герцена: *«Природа не може суперечити людині, якщо людина не суперечить їй законам»*. Людина з'явилася на світ, як частина природи, і тому її існування повністю від природи і залежить. Матеріальна сторона людського буття бере свій початок у навколишньому середовищі, його природних ресурсах. Усі джерела отримання людиною необхідних їй матеріальних статків містяться в об'єктах живої та неживої природи. Природні ресурси використовуються як засоби праці і являють собою основу усіх матеріальних багатств людини та комфортного середовища її існування.

«Нові екологічні парадигми» у дизайні покликані подолати відчуження сучасної людини від природи [3]. К. Маркс зазначив: *«Культура, якщо вона розвивається стихійно, а не спрямовується свідомо, залишає після себе пустелю»*. Саме тому, проектувати предметне середовище в ДДЗ потрібно керуючись законами природи та екологічним світоглядом, використовуючи природні сили і процеси.

Завдання, що ставляться сьогодні перед архітекторами і дизайнерами, значно змінилися під впливом технічного прогресу, що призвело до глобального переосмислення процесу проектування дошкільних закладів в цілому та сфери еко-дизайну як культурного явища.

Значущість проблеми визначається її теоретичною та практичною складовими. Перша пов'язана з науковою новизною, необхідністю окремих фундаментальних досліджень взаємозв'язку природи і дизайну (рис. 3,4). Важливість другої впливає з причин, пов'язаних з соціально-економічними змінами і кризою в навколишньому середовищі. Інтегруючим моментом при цьому є підготовка вітчизняних професійних дизайнерів, здатних вирішувати теоретичні і практичні завдання еко-дизайну в дошкільних закладах.

Науковці підкреслюють, що діяльність у сфері еко-дизайну повинна бути всезагальною характеру. Д. Беньюс відзначає: *«Відкривається епоха, заснована не на тому, що ми можемо взяти у природи, а на те, чого ми можемо в неї навчитися»*. Потрібно, щоб «екологічною» стала свідомість, поведінка та культура людини [8]. Йдеться про такі нові питання, як екологічна етика, навіть «екологія душі».

Варто зазначити, що екологічні критерії споконвіку враховувалися в людській діяльності. Однак, тільки сьогодні вони стали застосовувати-

ся більш свідомо, спеціально розроблятися і поглиблюватися [9]. Теоретик в сфері мистецтвознавства, К. Діллот стверджує: «Дизайн сьогодні знову стає інструментом впрядкування світу, а не тільки засобом формування певних продуктів». Таким чином, завдання еко-дизайну в ДДЗ якісно змінюються вони полягають не лише в удосконаленні форми і функції, але й у скороченні надлишкової кількості продуктів, перегляді матеріалів і технологій з точки зору екології, а також у зміні споживчих вимог. Слід у першу чергу розуміти, що еко-дизайн не повинен формуватись на урбаністичній необхідності, промисловій залежності та соціальній вигоді. Він має бути продиктований законами природи, раціональними екологічними критеріями та дбати про майбутнє людства [10].

Д. Опп у праці «Про урбаністичне майбутнє» стверджує: «Нове покоління має зростати в предметному середовищі, яке сприяє збереженню цілісності, стабільності і краси природи ціною мінімальних витрат». Важливо усвідомлювати, що дизайн в ДДЗ може стати джерелом напруги і навіть відчуження, якщо він створює предметне середовище, спираючись лише на утилітарно-функціональні потреби, що існують поза образами традиційної духовної та художньої культури. В такому випадку, відсутність екологічного спрямування формуватиме неправильний світогляд та погано впливатиме на стан здоров'я дітей.

Аналізуючи передовий зарубіжний досвід проектування ДДЗ та психологічні особливості дітей дошкільного віку, виявлено загальну для них *ієрархію потреб*:

- **фізіологічні потреби** (врахування ергономіки, принципів психо-дизайну);
- **матеріальні потреби** (забезпечення комфортної атмосфери за допомогою форми, фактури, кольору, спеціального обладнання та освітлення);
- **соціальна реалізація (передбачає всебічний розвиток дитини);**
- **духовні потреби (формування екологічного світогляду).**

В природі спостерігається постійна зміна та розвиток форм (наприклад, як розкриваються бутони, листя). Спостерігаючи дані процеси в інтер'єрах, дитина підсвідомо прагне зростати та розвиватись (рис. 5,6). І навпаки, сучасне техногенне середовище, на жаль, згубно діє на психіку та духовний світ дитини, задає хибні пріоритети.

Встановлено, що існує тісний зв'язок між внутрішнім світом дитини та предметно-просторовим середовищем ДДЗ. Таким чином, дошкільні установи з монотонним та невиразним вирішенням інтер'єрів не сприяють всебічному розвитку дитини. Однак проблема міститься не в одноманітному плануванні будівель, а у відсутності взаємозв'язку форм природи та дизайну.

Дуже важливо враховувати інтеграційний фактор в сучасній проектній культурі ДДЗ. Це вдається зробити, створюючи всередині та зовні будівлі архітектурні елементи, об'єднані єдиною темою, але не за допомогою копіювання елемента, а за допомогою його роз-

витку – *метаморфоз* (рис.7,8). Ефективне поєднання природних принципів, екологічних критеріїв та функціональності створює естетичну оболонку новітніх дошкільних установ.

Архітектура та дизайн ДДЗ ілюструють закладену ідею проекту, будучи її втіленням в матеріалі. Дитина в такій будівлі ідентифікує себе з нею. Сьогодні методика еко-дизайну отримала широке розповсюдження в Австрії, Данії, Швеції, Німеччині, Франції, Англії, Іспанії, Швейцарії, Норвегії, Голландії.

Еко-дизайн поєднує принципи функціоналізму з органічною архітектурою, свободу і гнучкість об'ємно-просторової композиції (рис. 9-11). Строгість ліній поєднується з креативністю ключових конструкцій і образів, що одночасно рухаються зі специфікою місцевого ландшафту.

Будинок розглядається як живий організм, сформований відповідно до його функцій, такий, що природно виростає із власного контексту – місця, соціального середовища, культури часу. Як і в організмі, кожна частина будинку має відтворювати і виявляти свою певну функцію і розвиватися у природний спосіб – від цілого та навколишніх елементів, створюючи відчуття єдності всіх його частин [2]. Екологічне проектування бере до уваги не лише фізичні, але головним чином психічні та духовні потреби дитини.

Кожен елемент в інтер'єрах ДДЗ наповнений духовним змістом, в основі якого лежить певна культура виробництва, повага до природи, вдячність до матеріалу, який дає можливість реалізувати важливий зміст. Предмет, який є елементом творчості, перш за все, є носієм еко-культури і духовності [1].

В організації внутрішнього простору проглядаються раціональність і лаконічність. Загальні пастельні кольори розбавляються вкрапленнями жовтого, оливкового, теракотового, коричневого. Пожвавлюють стильову стриманість яскраві ньюансні декоративні елементи (рис. 12,13). Особлива увага приділяється освітленню. Головна ідея – створити простір, який не суперечить природному середовищу і допомагає відновити комфортну атмосферу, порушену урбанізацією великого міста [1].

Сьогодні зарубіжні дизайнери-новатори працюють за концепціями еко-дизайну, виходячи на абсолютно новий рівень, створюючи екологічне освітлення, побутові прилади, обладнання, інтер'єри за аналогами природних форм, які не виснажують ресурси Землі (рис.14-17).

Принципи еко-дизайну передбачають використання матеріалів, створених не людиною, а природою [2]. К. Шанель стверджувала: «Мода проходить, а стиль вічний». Тим більше, якщо цей стиль продиктований самою природою. Конструкторські задуми і технології природи набагато перевершують людські. Вони – результат мільярдів років еволюції. На основі даних фактів, слід звертатись до природи як джерела ідей та прикладу для наслідування (рис.18-20). Адже, як зазначає Ж. Жубер: «Виховуючи дитину, потрібно подумати про майбутню її старість».

Експансія технократичного мислення у всіх сферах життя створює передумови для корінних

Рис. 1,2. Абстрактна інтерпретація трави, фасад ДДЗ «Sighartstein» в Австрії. Архітектор – Kadawit.feldarchitektur, 2009.

Рис. 3,4. Абстрактна інтерпретація тварини, ДДЗ «The Giraffe child-care center» у Франції. Архітектор – Hondelatte Laporte Architectes, 2012.

Рис. 5,6. Абстрактна інтерпретація квітів в обладнанні, Польща, 2012.

Рис. 7,8. ДДЗ «Tromsø» в Норвегії. Архітектор – 70 ° N Arkitektur, 2006.

Рис. 9,10,11. Графічна інтерпретація фрагменту листка в обладнанні та архітектурі.

Рис. 12,13. ДДЗ «Mid-Sussex» в Англії. Архітектор – Re-Format, 2012.

Рис. 14-17. Інтерпретація природних мотивів в обладнанні.

Рис. 18-20. Абстрактна інтерпретація дерева в інтер'єрах.

соціально-культурних трансформацій. Індустріальна цивілізація, при дотриманні тільки практичних, утилітарних пріоритетів, може сьогодні згубно позначитися на стані навколишнього середовища [7]. За словами В. Гропіуса: «Технічні нововведення спочатку являються дивовижними засобами для досягнення цілей, однак, користуючись своєю силою, протиставляють себе всьому суцільному в якості самоцілі». Наука і техніка, які безсумнівно сприяють розвитку культури, при цьому, однак, володіють по відношенню до неї певними деструктивними силами.

Урбаністична ідеологія ігнорує та приховує під різними видами значимість і важливість еволюційного минулого, істинне природне походження людини. Зважаючи на це, сьогодні найбільш доцільно замислитись над екологічними проблемами, які оточили людство та способами їх вирішення [6]. Еко-дизайн повинен стати природним вибором людини та філософією збереження навколишнього середовища.

Дизайн, архітектура, малярство – усі вони базуються на природному колориті. Природа – це не просто фон, у якому мешкає сучасна людина, це своєрідний дім, який виховує, збагачує матеріально і духовно.

Висновки. Аналіз філософсько-культурологічних поглядів та ідей дає змогу стверджувати, що природа – найвища цінність, а шляхи пошуку гармонії з нею є сенсом життя людини. Така взаємодія може бути здійснена при наявності в кожній людині достатнього рівня екологічної культури, екологічної свідомості, формування яких має починатись з раннього дитинства в дошкільних закладах і продовжується все життя.

Грунтуючись на результатах проведеного дослідження, з великою часткою ймовірності можна припустити, що екологічний дизайн буде розширювати свої позиції. Це пов'язано з впровадженням інноваційних технологій, відродженням традиційних принципів формування предметного середовища, переосмисленням використання природних образів в об'єктах матеріальної культури [6]. Проте, якими б різнобічними не були системи еко-дизайну в ДДЗ, усі вони мають у своїй основі універсальні принципи, які репрезентують єдину і цілісну філософію – збереження навколишнього середовища і гармонійний всебічний розвиток дитини.

Подальші дослідження спрямовані на з'ясування можливостей використання природних форм в проектуванні інтер'єрів дитячих дошкільних закладів.

Використана література:

1. Вергунов С.В. Новые понятия в дизайне. Часть 3. Экологический дизайн // Вісник ХДАДМ. – 2009. – №5. – С. 23 – 31.
2. Алексеенко А.М., Северин В.Д. Взаимосвязь форм жизненной среды человека и современных технологий // Вісник ХДАДМ. – 2009. – №9. – С. 3- 9.
3. Кондратьев К.А. Дизайн и экология культуры. – М.: МГХПУ им. С.Г.Строганова, 2000.
4. Пригодін М. Д. Створення художнього образу в дизайні на основі біоніки // Вісник ХДАДМ. – 2009. – №7. – С. 116 – 121.
5. Алексеенко А.М., Северин В.Д. Вивчення форм природи – важлива складова професійної підготовки дизайнера // Вісник ХДАДМ. – 2008. – №6. – С. 62 – 65.
6. Кулишова Е. Перспективы развития дизайна: экологический аспект // Вісник ХДАДМ. – 2007. – №10. – С. 46 – 50.
7. Орлова О.А. Развитие концепций эко-дизайна в контексте общих проблем экологии // Вісник ХДАДМ. — 2003.
8. Тимошук Р. П. Біоніка: вчимося у природи. – Луцьк, 2010. – 27 с.
9. Дида І.А. Екологічні основи традиційної української архітектури: Монографія. – Львів. – 2009. – 332 с.
10. Nayar J. Green living by design (the practical guide for eco-friendly remodeling and decorating) // Filipacchi Publishing, 2009. – 160 с.